

PROCES-VERBAAL

betreft dossier : **gewelddadige dood van mevrouw Wittenberg - Willemen**
nummer :
Onderwerp : **zaakdossier verdachte: E.C.J.J. Louwes**
verbalisanten : **J.W. van Veen en H.E.Laarman**

Hierbij verklaren wij, Jan Willem van Veen en Hendrikus Egbert Laarman, respectievelijk inspecteur en brigadier van politie, behorende tot de regionale recherche van de regiopolitie IJsselland, tijdelijk ingedeeld in het recherche bijstand team IJsselland, het volgende:

AANLEIDING

Door het RBT is een onderzoek ingesteld naar de gewelddadige dood van:
WILLEMEN, Jacqueline Jeantina Eugina Gerarda,
weduwe van W. Wittenberg, geboren te Gilze Rijen op 28 juni 1939
gewoond hebbende te Deventer, Zwolseweg 157.

PLAATS DELICT (PD)

Het slachtoffer is in haar woning van het leven beroofd. Zij was sinds december 1996 weduwe van W. Wittenberg en woonde alleen op het adres Zwolseweg 157 te Deventer. Dit betrof een zogenaamde 2 onder 1 kap woning. Er zijn uit dit huwelijk geen kinderen geboren.

ONDERZOEK PLAATS DELICT

- Het stoffelijk overschot werd aangetroffen in de woonkamer, ruggelings op een kleed voor de schouw.
- **De werkster Mevr. Hofstede, die wekelijks schoonmaakwerkzaamheden verrichtte, heeft verklaard, dat zij niets uit de woning vermiste.**
- In de woning bleek op verschillende plaatsen geld en sieraden te liggen. Ook bleek het slachtoffer nog gouden sieraden te dragen.
- Aan de woning werden geen sporen van braak aangetroffen, die er op zouden wijzen, dat de dader(s) zich met geweld toegang tot de woning hadden verschaft. Ook waren er geen openstaande / niet afgesloten deuren of ramen.
Verder bleek, dat de achterdeur was afgesloten, middels het slot en een extra knip aan de binnenkant van de deur. De voordeur bleek in het slot te zijn getrokken.
- Uit vorenstaande blijkt dat het slachtoffer waarschijnlijk zelf de dader(s) van het misdrijf heeft binnen gelaten en dat deze de woning via de voordeur heeft (hebben) verlaten.
- Uit documenten en verklaringen is gebleken, dat het slachtoffer vermogend was. Dit wordt geschat op ruim 3 miljoen gulden.

BIJZONDERHEDEN PLAATS DELICT

- in de serre hing aan een stoel een rood geblokte schort. Deze stoel stond tegen het tafeltje aan, naast de stoel waar zeer waarschijnlijk het slachtoffer in heeft gezeten.
- er stond een vol glas vermoedelijk sinaasappelsap ingeschonken.
- achter op het tafeltje stond een geopende fles wijn.
- verder lagen er op het tafeltje een geopende t.v. gids op 23/9, een calculator, een brilkoker, een mapje met een notitieblokje, met daarin ook losse papiertjes.
- op de pd zijn op de deur, die toegang geeft tot de woonkamer dacty-sporen aangetroffen van het slachtoffer en van dhr. Louwes (nader te noemen). Verder zijn er op de benedenverdieping van de woning geen andere dacty-sporen aangetroffen.
- de gordijnen van de benedenverdieping waren gesloten.
- het licht in de woonkamer brandde.
- radio en televisie stonden niet aan.

ACHTERGROND INFORMATIE OMTRENT HET SLACHTOFFER

- heeft samen met haar overleden echtgenoot, die zenuwarts was, een praktijk aan de Zwolseweg gedreven.
- heeft zijn overlijden in december 1996 niet kunnen verwerken.
(verklaringen: H.M. de Voer; T.J. Hofstede-Koerhuis; W.H. Nieuwboer; G.J.M. Wieffer)
- was zeer stipt in haar afspraken.
(verklaring: E. Voortman, HM de Voer)
- had vrijwel geen contact met haar familie en de familie van haar overleden echtgenoot.
(verklaringen: L.C.Jansen, M.C. De Jong; W.H.Nieuwboer)
- het meeste bezoek wat zij ontving, was van tevoren afgesproken. Uit een in de woning aangetroffen kalender, bleek, dat de afspraken daarop werden geschreven. Dit is ook bevestigd door de personen die daarop stonden vermeld.
(verklaringen: T.J. HOFSTEDE-Koerhuis; F. Kap-Jager)
- was zorgvuldig in het afsluiten van haar woning. Wanneer zij b.v. met de werkster op de bovenverdieping aan het werk was, ging de achterdeur nog op slot.
(verklaringen: I.A. Langkamp; L.C.Jansen; T.J. HOFSTEDE-Koerhuis; M. de Jong; G.J.M. Wieffer)
- alles in haar woning stond op de juiste plaats. Ze was daarin zeer precies. Er stond als het ware geen kopje verkeerd. Zelfs de sleutels in de deuren stonden in dezelfde stand.
- bij het invallen van de schemering werden door haar de lichten in de woning aangedaan, gordijnen dicht gedaan en de deuren afgesloten.
(verklaringen: I.A. Langkamp; L.C.Jansen; G.J.M. Wieffer)
- uit verschillende getuigenverklaringen is gebleken, dat zij 's avond de deur niet voor een onbekende zou open doen.
(verklaring: I.A. Langkamp; F. Kap-Jager; G.J.M. Wieffer)
- ze had de gewoonte om vrij laat te eten, aansluitend de afwas te doen en dan te kijken naar het journaal van 20.00 uur.
(verklaring: T.J.Hofstede-Koerhuis; J.M.W. Snelting)
- na haar werkzaamheden en zeker wanneer ze bezoek verwachtte, zou de schort worden opgehangen aan een haakje in de keuken. Het aantreffen van de schort aan de stoel in de serre zou er op kunnen duiden, dat ze de schort nog heeft gedragen bij het t.v. kijken, dan wel dat ze de schort nog niet had opgeruimd.
(verklaring: T.J. HOFSTEDE-Koerhuis; F.Kap-Jager; J.M.W. Snelting)
- ze had de gewoonte om 's avonds een glaasje wijn / port te drinken. De wijnfles werd ruim van tevoren geopend, om te kunnen chambreren.
(verklaring: J.M.W. Snelting)

BEELD STILLE GETUIGEN

Uit de stille getuigen is het volgende beeld ontstaan:

- het slachtoffer heeft na de maaltijd en afwas, plaats genomen in de stoel in de serre. Vermoedelijk heeft ze naar het journaal van 20.00 uur gekeken en had ze haar schort nog voor.
- na het journaal is ze begonnen om de boodschappen op te schrijven. Op het tafeltje zijn een pen, een boodschappenbriefje en een leesbril aangetroffen.
- daarbij is ze gestoord door de telefoon/deurbel.
- ze heeft haar schort afgedaan, aan de stoel gehangen en is naar de voordeur gelopen.
- ondanks, dat ze blijkbaar geen bezoek verwachtte (schort aan de stoel) heeft ze de bezoeker(s) aan de voordeur toch binnengelaten.

TIJDSTIP OVERLIJDEN

Het tijdstip van overlijden ligt zeer waarschijnlijk op 23 september 1999 niet ver na 20.36 uur.

Dit beeld is ontstaan uit de volgende aanwijzingen:

- op de tafel in de serre lag een t.v. gids opengeslagen op donderdag 23 september 1999.
- in de brievenbus bevond zich de krant van vrijdag 24 september 1999.
- buurtbewoners hebben het slachtoffer voor het laatst op donderdag 23 september 1999 gezien.
- een bestelling bij de bakker voor 24 september 1999 is door haar niet opgehaald.
- het slachtoffer had op 24 september 1999, om 10.00 uur een afspraak met een schoonheidsspecialiste te Zutphen. Ook daar is zijn niet verschenen. De schoonheidsspecialiste heeft op 24 en 25 september 1999 nog een aantal malen naar de woning van het slachtoffer gebeld, maar er werd niet opgenomen.
- de schort van het slachtoffer, die ze normaal tijdens de afwas zou dragen, hing aan de stoel in de serre. Volgens de verklaring van dhr. Snelting, zou het slachtoffer, nauwkeurig als zij was, deze hangen aan een haakje in de keuken. Blijkbaar had ze nog geen tijd gehad om deze weg te hangen.
- het glas sinaasappel sap was nog vol.
- de fles wijn was nog niet aangebroken, stond alleen te chambereren.
- getuige Snelting, heeft na het zien van de televisieuitzending "Opsporing Verzocht", dat de hier voor omschreven waarnemingen, die middels opnamen aan de kijkers zijn getoond, verklaard, dat met name de plaats waar de schort hing, aan de stoel in de serre, er op duidde, dat het slachtoffer kort na het journaal van 20.00 uur nog niet klaar was geweest met haar werkzaamheden.

Deze bestonden uit het afwassen en afruimen na de avondmaaltijd. De avondmaaltijd nuttigde zij op een zodanig tijdstip, dat de afwas klaar was, voor het journaal van 20.00 uur begon.

GERECHTELIJKE SECTIE

Uit het voorlopig sectieverslag is gebleken, dat het stoffelijk overschot sporen van verwurging vertoonde. Het strottehoofd en een groot aantal ribben waren gebroken en er waren 5 steekwonden toegebracht.

GEHEUGEN TELEFOONTOESTEL

In de woning, op de studeerkamer op de 1e verdieping, stond een telefoontoestel met een nummerherkenning. Het geheugen hiervan is door het bureau technische ondersteuning van de regiopolitie IJsselland leeggehaald.

Als laatste nummer stond op 23 september 1999, om 20.36 uur het nummer 06-53709437 vermeld. Dit nummer bleek op naam te staan van de VVAA groep BV, Atoomweg 100, 3542 AB te Utrecht.

Uit de datum en tijdstip zoals weergegeven in de display bleek, dat het toestel de datum en tijdstip niet correct weergaf. Het toestel liep namelijk 11 minuten achter en de datum was niet correct ingesteld. Na omrekening, kwam men uit op de genoemde data en tijdstip. Het betreffende proces-verbaal is als bijlage worden bijgevoegd.

LAATSTE CONTACT MET HET SLACHTOFFER

Uit het onderzoek is gebleken, dat genoemd nummer wat op naam staat van de VVAA, in gebruik is bij een van haar belastingadviseurs, dhr. E.C.J.J. Louwes.

Op maandag 26 september 1999 is dhr. E.C.J.J. Louwes gehoord. Uit een aangetroffen testament in de woning van het slachtoffer was bekend geworden, dat hij ook door het slachtoffer, als executeur testamentair was benoemd.

Hij verklaarde, dat hij op donderdag 23 september 1999 's ochtends bij het slachtoffer in de woning is geweest. Hij bracht toen de grafrechten, die hij op verzoek van Mevr. Wittenberg had opgehaald bij de kerk. Zij legde hem toen de vraag voor tot welk bedrag zij giften kon doen aan de kerk. Hij zou dit uitzoeken en haar diezelfde avond terug bellen.

Die avond van 23 september 1999 omstreeks 20.00 uur, heeft hij Mevrouw Wittenberg gebeld met zijn mobiele telefoon, nummer 06-53709437, vanuit zijn auto, terwijl hij onderweg was van Utrecht, naar zijn woonplaats Lelystad. Hij deelde haar toen in dat gesprek mee, dat er m.b.t. de giften er een belastingvrije voet bestaat van 1 % over haar inkomen van f 175.000,00, dus F 1750,00. In de woning op een tafel in de serre is een kladje aangetroffen, met daarop aantekeningen, die daarop betrekking hebben. In de woning zijn verschillende geschreven brieven aangetroffen, waaronder de naam van mevrouw Wittenberg stond vermeld. Het handschrift op dit kladje, komt overeen met dat handschrift.

Louwens werkte, namens het accountantsbureau VVAA, als belastingadviseur voor de fam. Wittenberg.

Van het eerste verhoor van Louwes is geen proces-verbaal opgemaakt. Op een later tijdstip is van dit verhoor een proces-verbaal van bevindingen opgemaakt.

AANTREFFEN MES EN PARAPLU

Op zaterdag 25 september 1999 werd door getuige R. Massink, wonende te Deventer, T. G. Gibsonstraat 15 F08, in het trappen portaal van de flat waar hij woont, een mes en paraplu gevonden. De ruimte waarin deze voorwerpen zijn aangetroffen, zijn vrij toegankelijk vanaf de openbare weg. Toen Massink op zondag 26 september 1999 op de kabelkrant las, dat er aan de Zwolseweg een vrouw door messteken om het leven was gebracht, schoot hem het aangetroffen mes weer te binnen en heeft hij de politie gebeld.

Het mes en de paraplu zijn op de plaats van aantreffen door de technische recherche veilig gesteld. Middels geurdoeken is van beide voorwerpen sorteermateriaal veilig gesteld.

ONDERZOEK MES

Zoals eerder gerelateerd is het slachtoffer onder andere door messteken om het leven gebracht. Bij het sporen onderzoek op de kleding van het slachtoffer, is het volgende vastgesteld;

- onder het tweede knoopsgat van de blouse, was een puntige beschadiging. Op die plaats was een bloedvlek zichtbaar in de vorm van een lemmet van een mes
- onder het derde knoopsgat en net boven de boord van de broek zaten enkele opmerkelijke bloedvlekken. Twee van deze vlekken bevonden zich in spiegelbeeld boven elkaar en hadden de vorm van het lemmet van een mes.
- de vorm van het aangetroffen mes aan de Gibsonstraat, komt overeen met de afdruk van het lemmet van een mes in het bloed op de kleding van het slachtoffer.

INFORMATIE UIT PRINTGEGEVENS.

Van het vaste nummer in de woning van het slachtoffer zijn de printgegevens opgevraagd. Deze informatie is verkregen op 29 september 1999.

Via haar vaste telefoonnummer is op 23 september 1999 2x een nummer gekozen n.l. om 09.27 uur 0570-643742 t.n.v. Smoes, Havezathelaan 42 te Deventer en om 17.20 uur 0575-514717 t.n.v. Wed. Klaassen. Weg naar Voorst 76 te Zutphen.

Mevrouw Smoes is een de vriendinnen waar mevrouw Wittenberg mee golfde en Klaassen is de groenteboer. Mevrouw Wittenberg belde de groenteboer en deed een bestelling voor vrijdagmiddag 25 september 1999. Deze bestelling haalde zij niet af.

Inkomende gesprekken. Deze informatie is verkregen op 08 oktober 1999.

Deze informatie betreft alleen de inkomende mobiele nummers. Andere nummers zijn niet geregistreerd.

Uit deze gegevens bleek, dat alleen het nummer 06-53709437, in gebruik bij dhr. Louwes op 23 september 1999, om 20.36 uur heeft in gebeld.

Uit deze gegevens is ook het tijdsverschil van 11 minuten gebleken, zoals hiervoor gerelateerd.

Dit laatste gesprek heeft 16 seconden geduurd en het signaal is binnengekomen op het basisstation (GSM-paal) met het nummer 14501 en is ook op dit station beëindigd.

DADER ONDERZOEK

Daar er geen sporen van braak in de woning zijn aangetroffen, er zeer waarschijnlijk niets is ontvreemd, onder andere geld en kostbare sieraden waren in de woning nog aanwezig en mede gezien de verklaring van verschillende getuigen, dat het slachtoffer 's avonds na het sluiten van de deuren en gordijnen geen onbekende personen zou binnenlaten, heeft het onderzoek zich toegespitst op haar familie/vrienden/kennissen kring. Tevens is nog onderzoek gedaan naar de ex-psychiatrische patiënten van haar overleden echtgenoot.

In dit onderzoek zijn alle personen gehoord, die wel eens bij het slachtoffer in de woning zijn geweest en voor zover mogelijk, hun alibi nagetrokken

Hieruit is gebleken, dat de alleen de verklaring van dhr. Louwes, met betrekking tot zijn alibi niet overeenkwam met de onderzoeksgegevens.

CONTROLE ALIBI LOUWES / PLAATSBEPALING BASISSTATIONS

In het kader van de alibi controle van dhr. Louwes is nagegaan of de positie van zijn GSM-toestel overeenkwam met zijn verklaring. Immers hij had verklaard het slachtoffer te hebben gebeld op 23 september 1999, omstreeks 20.30 uur, rijdende vanaf Utrecht op weg naar zijn woonplaats Lelystad.

Aan de hand van de printlijsten is de positie van zijn GSM-telefoon vastgesteld. Het signaal van deze telefoon is gegaan via basisstation genummerd 14501. Uit informatie van KPN bleek, dat dit basisstation zich bevond op het oude postkantoor aan de Nieuwstraat te Deventer.

Uit het onderzoek, rapport en verklaring dhr. Rijnders van de KPN, onderzoeken door bureau technische ondersteuning en R. Steens van het bureau CDS is gebleken, dat het zeer aannemelijk was, dat op het tijdstip van bellen, de mobiele telefoon van dhr. Louwes zich bevond in, dan wel in de onmiddellijke omgeving van Deventer.

TESTAMENT

Uit aangetroffen documenten in de woning is gebleken, dat het slachtoffer recentelijk haar testament heeft laten wijzigen. De akte van het nieuwe testament, is op 13 september 1999, bij de notaris gepasseerd.

Uit het onderzoek is gebleken, dat het slachtoffer niet wilde, dat haar vermogen zou gaan naar de families Wittenberg - Willemen. Uit het 1e testament bleek, dat op enkele legaten na, het grootste deel van het vermogen zou gaan naar een kennis en haar dochter.

In het nieuwe testament bleek dit de belangrijkste wijziging te zijn . Na haar overlijden zou het grootste deel van haar vermogen naar een nog op te richten stichting gaan. Deze stichting zou de naam van haar overleden echtgenoot dragen. De in het 1e testament genoemde legathouders, kwamen ook weer voor in het nieuwe testament, met dien verstande, dat van enkele personen de legaten waren aangepast. Naar alle personen die in beide testamenten staan genoemd is een onderzoek ingesteld. Dit onderzoek heeft naar geen van deze personen verdenkingen opgeleverd van betrokkenheid bij dit misdrijf.

STICHTING

Zoals gerelateerd, is de erfgenaam van het vermogen van Mevrouw Wittenberg-Willems de stichting, genaamd "Dokter Wittenberg Stichting ". De doelstelling van deze stichting is de opvang en verzorging van chronisch psychiatrische patiënten.

Uit het testament is gebleken, dat dhr. LOUWES als voorzitter is benoemd.

GERECHTELIJK VOORONDERZOEK

Op 27 oktober 1999 werd door de rechter commissaris belast met de behandeling van strafzaken in het arrondissement Zwolle onder RC nr: 1999/517Z een gerechtelijk voor onderzoek geopend tegen nader te noemen verdachte Louwes. Tevens werd machtiging verkregen ter zake het afluisteren en opnemen van telefoongesprekken.

STRAFRECHTELIJK FINANCIËEL ONDERZOEK:

Op 28 oktober 1999 werd door de rechter commissaris belast met de handeling van strafzaken in het arrondissement Zwolle op vordering van de officier van justitie te Zwolle machtiging verleend voor het instellen van een Strafrechtelijk Financieel Onderzoek tegen nader te noemen verdachte Louwes.

ONREGELMATIGHEID M.B.T. DE STICHTING

Uit onderzoek bleek dat, dhr. Louwes op 14 oktober 1999 bij de SNS bank te Lelystad een rekening heeft geopend onder nummer: 86.66.14567 op naam van: E.C.J.J. Louwes, De Peel 40 te Lelystad. Op 17 oktober was daarop een kasstorting gedaan van F 17.000, - en die dag kort daarop van F 3130, - Op 27 oktober 1999 werd vanaf deze rekening een bedrag van F 10.065 (de helft van het totale bedrag) overgemaakt op de rekening 31.20.43.910 op naam van J.G. Balk, Ellertsveld 24 te Emmeloord met als omschrijving: "Beheer Wittenb."

Uit het onderzoek is gebleken, dat dit geld afkomstig was uit een kluis bij de ING-bank, die daar door het slachtoffer was gehuurd en uit de woning van het slachtoffer, wat daar tijdens het onderzoek was gevonden. Dit betreft dus geld wat toebehoort aan de erfgenaam, de eerder genoemde stichting. Dit geld is gestort op een privérekening van dhr. Louwes.

VERZILVEREN LEVENSVZERKERING

Op 25 oktober 1999, verzocht dhr. Louwes aan de Zwolsche Algemeene Levensverzekering, om een bij die maatschappij lopende levensverzekering, uit te keren op de op zijn naam geopende rekening 86.66.14567 bij de SNS bank te Lelystad. De polis had een waarde van ruim f 400.000,00

Na het bestuderen van het dossier weigerde, de Zwolsche Algemeene Levensverzekering, de polis uit te keren op een privérekening. Dit omdat op 15 september 1999, een door Mevrouw Wittenberg-Willems ondertekende brief was ontvangen, opgesteld door dhr.Louwes, waarin de begunstigde van de polis werd gewijzigd. Het verzoek in dat schrijven was om de begunstigde te wijzigen in de volgorde: 1. verzekeringneemster, 2. de door de verzekeringneemster bij testament benoemde erfgenaam, 3. wettige erfgenamen van verzekeringneemster. Nu bleek, dat na de dood bij testament, de stichting als erfgenaam was benoemd, werd geweigerd de polis uit te keren op een privérekening van

dhr. Louwes.

De directeur van de levensverzekering maatschappij, dhr. Bekedam, heeft en dhr. Louwes en de directeur van de VVAA, dhr. Blank, werkgever van dhr. Louwes, van zijn bevindingen op de hoogte gebracht.

Dhr. Blank heeft vervolgens in een vertrouwelijk notitie aan de chef van het kantoor van de VVAA te Zwolle, waar ook dhr. Louwes werkzaam is, gesteld, dat het hem ook niet juist leek, dat dhr. Louwes op zijn eigen naam een beheerrekening had geopend.

RESULTATEN TELEFOONTAP

Op 9 november 1999 om 1744 uur voerde Louwes via zijn GSM nummer 06-53709437 een gesprek met zijn collega Frans Hofman. (Gesprek T38.108 nr. 1) In dit gesprek kwam naar voren dat Hofman gesproken had met ene Louis. Deze Louis had van zijn collega directeur verzekeringen (Zwolsche Algemeene) toch een beetje de suggestie gewekt gekregen dat Louwes met de moord te maken had. Het gesprek ging over het feit dat Louwes een rekening op zijn naam en adres had geopend waar de verzekeringsuitkering van de Zwolse Algemene (voor de erven Wittenberg-Willemen) op gestort moest worden. Volgens Louwes was ook zijn collega John (Balk) hierbij betrokken. Hofman liet in dit gesprek merken, dat hij het niet verstandig van Louwes vond, dat deze een bankrekening op zijn eigen/privé naam, had geopend. Louwes verklaarde zijn handelen dat hij een bankrekening "moest" openen, maar er bij de bank pas was achter gekomen dat hij een uittreksel van de Kamer van Koophandel nodig had om een zakelijk rekening te openen. Deze had hij op dat moment niet voorhanden. Er zou nog meer geld op deze rekening binnen komen.

AANHOUDING VERDACHTE:

Ernest Cornelis Jacobus Johannes **LOUWES**, geboren te Amsterdam op 13 augustus 1953 wonende te 8245 CX Lelystad, de Peel 40, werd op 19 november 1999 om 15.45 uur in het politiebureau te Deventer in opdracht van de officier van justitie, mr. E.E.G. Duijts, als verdacht moord c.q doodslag, overtreding van artikel 287 c.q. 289 van het Wetboek van Strafrecht aangehouden door de hulpofficier van justitie J. Visscher. Verdachte werd aangehouden nadat hij op uitnodiging aan het bureau was gekomen.

INVERZEKERINGSTELLING:

Verdachte Louwes werd op 19 november 1999 om 20.30 uur door genoemde hulpofficier van justitie J. Visscher in belang van het onderzoek in verzekering gesteld en daartoe ingesloten in het politiebureau te Deventer. Alle wettelijk voorgeschreven instanties werden op voorgeschreven wijze in kennis gesteld.

OPTREDEN RAADSMAN

Verdachte werd op 20 november 1999 bezocht door advocaat J.A. v.d Lem. Een verklaring optreden piket advocaat is bijgevoegd.

HUISZOEKINGEN

Met verlof van de arrondissement rechtbank te Zwolle werden aansluitend aan de aanhouding van verdachte Louwes door de rechter - commissaris op vrijdag 19 november 1999 huiszoekingen verricht in de percelen:

- de Peel 40 te Lelystad (woning van verdachte)
- kantoor VVAA, Burg.van Roijensingel 12 te Zwolle (kantoor waar verdachte werkzaam is)
- SNS bank Ducaatplein te Lelystad (bankkluis van verdachte) en kort daarna in de motorvoertuigen die verdachte ter beschikking had.

VERHOOR VERDACHTE:

Het verhoor van verdachte werd in opdracht van de officier van justitie, Mr. E.E.G. Duijts audio-visueel geregistreerd. In een bijgevoegd proces-verbaal is nader omschreven hoe dit heeft plaats gevonden.

VERKLARING VERDACHTE

Verdachte heeft verklaard, waar hij de bewuste dag, donderdag 23 september 1999, is geweest. Hij ontkent op 23 september 1999, om 20.36 uur in Deventer, dan wel in de onmiddellijke omgeving van Deventer te zijn geweest en vanaf die plaats met het slachtoffer te hebben gebeld. Hij verklaarde te hebben gebeld, terwijl hij reed op de A28, ter hoogte van Harderwijk, dan wel rijdende tussen Harderwijk en 't Harde. (Op 24 november 1999 werd met verdachte op zijn aanwijzing die route gereden. Verdachte kon zich tijdens die rit niet de juiste plaats voor de geest halen waar hij gebeld moest hebben, het leek hem niet erg waarschijnlijk dat dit de buurt van 't Harde was geweest)

Verdachte wist nog dat die avond ter hoogte van Harderwijk een file was ontstaan, ten gevolge van wegwerkzaamheden.

Bij 't Harde heeft hij de afslag genomen en is via Elburg en Dronten naar Lelystad gereden. Hij verklaarde die avond omstreeks 21.00 uur thuis te zijn gekomen. Bij zijn thuis komst zou zijn vrouw hem hebben verzocht om een lamp van de zolder te halen, die zij de volgende dag mee naar school wilde nemen. Bij het pakken van deze lamp, had verdachte zich behoorlijk bezeerd aan een op zolder staande hometrainer. Verdachte verklaarde, dat zijn echtgenote en dochter dit ook hadden gemerkt en zodoende ook konden verklaren over het tijdstip van thuiskomen. Dit was met name voor hem van belang, dat wanneer dit tijdstip bevestigd zou worden, hij een alibi voor de bewuste avond zou hebben. Immers de afstand Deventer-Lelystad kan niet tussen 20.36 uur en 21.00 uur worden overbrugd.

ERNSTIGE VERDENKINGEN TEGEN LOUWES

Uit onderstaande gegevens zijn de ernstige verdenkingen ontstaan, dat verdachte Louwes zich schuldig heeft gemaakt, aan moord c.q. doodslag op Mevrouw Wittenberg-Willemen.

BEZOEK AAN MEVROUW WITTENBERG-WILLEMEN

Zoals gerelateerd heeft verdachte op 23 september 1999, om 20.36 uur gebeld met het slachtoffer. De reden van dit telefoongesprek was om Mevrouw Wittenberg-Willemen, die informatie te verschaffen, waar zij die ochtend, tijdens zijn bezoek aan haar om had gevraagd. Dit had betrekking op een belastingvrije schenking. Op de tafel in de serre is een notitie aangetroffen, die het slachtoffer heeft gemaakt, dit op haar verzoek betrekking hebben.

Uit het onderzoek is gebleken, dat verdachte vermoedelijk op 23 september 1999, (tussen 09.00 en 09.30 uur) het slachtoffer in haar woning heeft bezocht. Tijdens dit bezoek kunnen ook de vingerafdrukken van verdachte op de deur van de woonkamer zijn aangebracht. Na dit bezoek heeft verdachte om 09.30 uur en om 09.45 uur gebeld naar het kantoor van de VVAA te Zwolle. Verdachte kan zich alleen nog maar het 1e gesprek herinneren, wat hij vermoedelijk met mevrouw Oosterhuis van het kantoor heeft gevoerd. Van haar had hij de gegevens verkregen, waar Mevrouw Wittenberg-Willemen om had gevraagd. Met wie hij het 2e gesprek, van ruim 15 minuten had gevoerd, kon hij zich niet meer herinneren.

Verdachte kon niet verklaren, waarom hij de gegevens voor Mevrouw Wittenberg-Willemen niet gelijk aan haar heeft verstrekt, maar pas 's avonds na een bezoek aan de Jaarbeurs te Utrecht, toen hij op weg naar huis was.

PLAATS BEPALING MOBIELE TELEFOON VAN VERDACHTE LOUWES

- Naar aanleiding van de verkregen informatie van de printgegevens, waarbij vast werd gesteld, dat verdachte Louwes, op het moment van bellen, op 23 september 1999, om

20.36 uur zich met zijn GSM in Deventer, dan wel de onmiddellijke omgeving van het GSM basisstation 14501 te Deventer bevond, werd dhr. J. Rijnders als deskundige op 9 december 1999 door de rechter-commissaris gehoord. Dhr. Rijnders bevestigde de genoemde informatie, mede op informatie van een door hem op 8 december 1999, extra uitgevoerde testen, die nader in het proces-verbaal van verhoor door de rechter-commissaris staan omschreven.

- Door het bureau technische ondersteuning regiopolitie IJsselland werd 22 november 1999 een onderzoek ingesteld naar de beschikbare Calling-Channels van GSM basisstations welke zijn gelegen in de route van het Jaarbeurs terrein in Lelystad en het woonadres van verdachte Louwes in Lelystad. Louwes verklaarde op 23 september 1999 s' avonds op deze route met mevrouw Wittenberg te hebben gebeld. Tijdens de gehele route van Utrecht naar Lelystad is geen enkel maal het kanaal 14501 van het basisstation Deventer zichtbaar geweest.
- Door het bureau technische ondersteuning van de regiopolitie IJsselland werd op 30 november 1999 omtrent het gedrag van de GSM paal met cell-id 14501 van het KPN GSM Network te Deventer een onderzoek ingesteld. Tijdens dit onderzoek werd het werkinggebied van genoemde GSM Cell in kaart gebracht. De conclusie is dat verdachte Louwes zich op 23 september 1999 om 20.36 uur zich in, danwel in de onmiddellijke omgeving van Deventer bevond.
- Door R. Steens van het bureau Cellular Design Services zijn metingen uitgevoerd in het GSM netwerk van KPN Telecom in de omgeving van Deventer. Dit gebeurde naar aanleiding van de vraag om uitspraak te doen over de (on) mogelijkheid om vanaf enkele gevraagde lokaties een GSM-gesprek op te bouwen via een opgegeven opstelpunt in Deventer aan de Nieuwstraat 98. De conclusie uit de resultaten van de metingen is als volgt:

Het verzorgingsgebied van het opstelpunt aan de Nieuwstraat 98 in Deventer is beperkt. Onder normale omstandigheden zal het telefoongesprek over de gereden route vrijwel altijd door een naburig opstelpunt worden afgehandeld. Een telefoongesprek op een nog grotere afstand (bv omgeving 't Harde) zal vrijwel zeker door een andere opstelpunt in de omgeving van 't Harde worden afgehandeld. Om eventuele onzekerheden over deze uitspraak verder te minimaliseren is gekeken of radiosignalen op de GSM-frequentie vanuit het opstelpunt aan de Nieuwstraat in Deventer tot aan de omgeving van 't Harde reiken. Het resultaat is, dat het buitengewoon onwaarschijnlijk is, dat deze signalen over die afstand kunnen worden ontvangen. Het voeren van een telefoongesprek via GSM over de afstand omgeving 't Harde tot aan Deventer is dan niet mogelijk.

Louwes heeft een verklaring afgelegd over zijn doen en laten van donderdag 23 september 1999. Dit heeft betrekking op de bezoeken die hij die dag heeft afgelegd, de telefoongesprekken die hij die dag heeft gevoerd en de positie's van waaruit hij die dag de gesprekken heeft gevoerd. Aan de hand van de basisstations op de printerlijsten kon zijn verklaring worden gecontroleerd. Hetgeen Louwes verklaarde over de plaatsen van telefoneren, kwam overeen met de locatie's van de basisstations, met uitzondering van het gesprek dat Louwes om 20.36 uur voerde met mevrouw Wittenberg-Willemen.

Verder zijn aan de hand van de printlijst met basisstation gegevens en de agenda van verdachte nog een aantal data doorgenomen, gerelateerd aan tijdstip van telefoneren en locatie betreffende basisstation(s). Ook uit deze vergelijking is gebleken, dat de locatie van de door het GSM-toestel gekozen basisstation overeenkwam met de verklaring van verdachte, met betrekking tot de plaats waar hij zich op dat moment bevond.

ALIBI

Verdachte heeft een verklaring afgelegd over zijn doen en laten van donderdag 23 september 1999.

Hij verklaarde die ochtend een bezoek te hebben gebracht aan het slachtoffer. Bij haar lag

010
een brief, inhoudende offerte grafrechten, die hij nodig had en zij had nog enkele vragen die betrekking hadden op een schenking.

Verder verklaarde, hij die dag verschillende afspraken te hebben gehad. In de middag was hij even thuis geweest en rond 15.50 uur vertrokken naar een afspraak in Lelystad. Aansluitend daarop was hij doorgereden naar Amersfoort, waar hij omstreeks 18.30 uur de boekhouding bij een klant, dhr. Ike, heeft afgegeven. Vervolgens is hij gegaan naar de Jaarbeurs te Utrecht, waar om 19.00 uur een thema avond van de Federatie van belastingadviseurs werd gehouden. Omdat verdachte het programma niet interessant vond, heeft hij na het tekenen van de presentielijst, nodig om aan zgn. PE punten te komen, het gebouw weer verlaten. Omstreeks 19.15 uur zat hij weer in zijn auto op weg naar huis. Hij verklaarde in de buurt van Harderwijk in een file te hebben gestaan, die was ontstaan tengevolge van wegwerkzaamheden. Rond 21.00 uur was hij die avond thuis.

Louwes verklaarde, dat bij zijn thuis komst zijn vrouw en dochter thuis waren en hij op verzoek van zijn vrouw een lamp van de zolder had gehaald, die zij de volgende dag mee naar school wilde nemen. Naast zijn vrouw was ook zijn dochter in de kamer aanwezig geweest. Bij het pakken van de lamp had hij zich behoorlijk bezeerd aan een hometrainer. Van deze blessure had hij enkele dagen last gehouden. Zelfs nog tijdens het weekend van 25 en 26 september 1999, wat hij samen met zijn vrouw in Antwerpen had doorgebracht. De reden van dit bezoek was een feestavond aldaar, georganiseerd door zijn werkgever.

CONTROLE ALIBI

De controle van zijn alibi heeft plaats gevonden aan de hand van de printlijsten en getuigen verhoren.

- De werkster van Mevr. Wittenberg-Willemen heeft verklaard, dat mevrouw bezoek heeft gehad van een boekhouder. Zij wist niet meer of dit op donderdag 23 september 1999 was geweest, dan wel een week eerder. Zij was op donderdagmorgen 23 september 1999 in de woning en heeft toen geen bezoek gezien.

- Aan de hand van de printlijsten is gebleken, dat verdachte op 23 september 1999, om 09.30 uur een telefoongesprek heeft gevoerd met zijn kantoor te Zwolle.

Gebleken is dat dit gesprek is gegaan via een basisstation, wat zich bevond in Deventer. Die dag, 23 september 1999, om 09.45 uur heeft verdachte weer een gesprek gevoerd met zijn kantoor te Zwolle. Ook dit gesprek is gegaan via een basisstation in Deventer.

Verdachte heeft verklaard deze gesprekken te hebben gevoerd na het bezoek aan Mevr. Wittenberg-Willemen. Hij had aansluitend daarop om 10.30 uur een afspraak bij een klant te Schalkhaar. Toen hij deze gesprekken voerde, had hij stil gestaan bij een bank te Schalkhaar.

Bij de KPN zijn de locaties van de basisstations opgevraagd.

Uit deze gegevens is gebleken, dat de locatie van de genoemde basisstations zijn gelegen te Deventer, in de richting van Schalkhaar.

De locatie van de basisstations komen overeen, met de plaats van bellen die door verdachte Louwes is genoemd.

Verder verklaarde verdachte, dat hij die donderdag 23 september 1999, omstreeks 13.00 uur een afspraak had met dhr. Brandt, arts te Almere. Uit de printlijst is gebleken, dat hij op 23 september 1999 om 13.30 uur heeft gebeld met een voice-box. Dit gesprek is gegaan via een basisstation wat zich bevond in Almere.

Na Almere heeft verdachte om 14.46 uur een informatienummer gebeld. Dit gesprek is gevoerd via een basisstation wat staat te Zeewolde. Een minuut daarna, om 14.47 uur belt hij met zijn kantoor te Zwolle. Dit gesprek vangt aan op een basisstation in Almere en wordt beëindigd op een basisstation in Lelystad. Vermoedelijk is dit gesprek rijdend in de auto gevoerd.

De locaties van de basisstations komen overeen met de verklaring van verdachte.

Om 15.41 uur wordt er een gesprek gevoerd met een Computer Hobbyclub te Houten. Dit gesprek wordt gevoerd via een basisstation in Lelystad. Verdachte heeft verklaard,

- die middag vanuit zijn woning met de computerclub te hebben gebeld.
- Gehoord zijn de getuigen waar verdachte over heeft verklaard voor die dag een afspraak mee te hebben gehad. Dit is door de getuigen bevestigd, alleen de getuige Ike, kon zich niet meer het juiste tijdstip herinneren. Verdachte verklaarde, daar om ongeveer 18.30 uur te zijn geweest. Hij was niet bij Ike in de woning geweest, maar had alleen de boekhouding afgegeven.
 - Op de presentielijsten van die dag, 23 september 1999, in bezit van de Federatie van belastingadviseurs was bij de naam Louwes een handtekening gezet.

Verhoor echtgenote + dochter van verdachte Louwes.

- De echtgenote verklaarde, dat haar man op 23 september 1999, omstreeks 18.00 uur was thuis gekomen en met zijn gezin had gegeten. Voordat hij die avond wegging, had hij op haar verzoek de lamp van zolder gehaald. Wanneer haar man 's avonds wegmoest, is hij normaliter tussen 22.00 en 22.30 uur weer thuis. Wat betreft de blessure van haar man tengevolge van het stoten aan de hometrainer had volgens haar niet op de bewuste avond plaats gevonden, maar ongeveer een maand geleden.

Opmerking verbalisant.

Het tijdstip van eten komt niet overeen met de controle van het alibi van verdachte Louwes. Zeer waarschijnlijk heeft verdachte thuis niet met zijn gezin gegeten, daar hij anders niet om 18.30 uur op de afspraak in Amersfoort kan zijn geweest en ook niet om 19.00 uur in de Jaarbeurs te Utrecht.

- De dochter verklaarde, dat zij zich kon herinneren, dat haar vader zich op zolder had gestoten aan een hometrainer. Zij wist niet meer wanneer dit was gebeurd. Volgens haar was haar vader in de tuin bezig geweest en moest op zolder tuingereedschap pakken.
- In het eerste telefoongesprek tussen Louwes en zijn vrouw (gesprek T02 op 22 december 1999 om 18.49 uur), nadat de beperkingen van Louwes waren opgeheven werd er gesproken over de avond van 23 september 1999 en over de verklaring die mevrouw Louwes daarover had afgelegd. Er werd gesproken over hoe de verklaring van mevrouw Louwes tot stand is gekomen. Mevrouw Louwes zei, dat zij het toen niet meer wist, maar naderhand dacht, ik ben naar school gegaan en jij (Louwes) was eerder thuis. Sabine was nog op. Na thuiskomst had Louwes de lamp van de zolder gehaald. Volgens Louwes was de avond van school een andere avond, wel een avond in die week. (Dit gesprek is als bijlage hierbij gevoegd)

ONDERZOEK FILEVORMING

Bij Rijkswaterstaat en de uitvoerder van de wegherstelwerkzaamheden, is nader onderzoek gedaan, naar de wegwerkzaamheden die in de maand september aan de A28 t.h.v. Harderwijk hebben plaats gevonden en met name naar 23 september 1999 en de daarbij ontstane file.

Volgens Rijkswaterstaat is om 19.10 uur begonnen met het verkeer te leiden over de vluchtstrook, dat kwam vanuit de richting Harderwijk en ging in de richting Zwolle.

Om 20.00 uur was er een breedte transport gepasseerd. Gezien de ervaringen ontstaat er dan een file.

Door de assistent-uitvoerder verklaarde over het breedte transport die avond omstreeks 20.00 uur. Daar zou een file door kunnen zijn ontstaan. Het gebeurde vaker dat op de donderdagen en vrijdagen er files ontstaan. Een file kan al worden veroorzaakt doordat het verkeer van 2 rijbanen over de vluchtstrook wordt geleid.

Om 21.03 uur is de file gemeld op de radiostations.

RESUMÉ ONDERZOEK ALIBI

Uit dit onderzoek is gebleken, dat verdachte in de ochtend van 23 september 1999 het slachtoffer in haar woning waarschijnlijk heeft bezocht.

Verder komt zijn verklaring overeen met getuigen verklaringen, printgegevens en locaties

van basisstations, dit met uitzondering van het bewuste telefoontje van 23 september 1999, om 20.36 uur. Verdachte verklaarde toen te hebben gereden op de A 28, tussen Harderwijk en 't Harde.

Uit het onderzoek door het bureau technische ondersteuning op 22 november 1999, is naar voren gekomen, dat bij het telefoneren op de route van het Jaarbeursterrein in Utrecht naar de woning van Louwes in Lelystad op de A28 geen enkel basisstation in beeld komt, die ligt in, dan wel in de omgeving van Deventer. Er zijn alleen basisstations bekend geworden, die liggen in de nabijheid van de A28.

Ook hebben zijn echtgenote en dochter niets verklaard over het tijdstip van thuiskomen. De echtgenote verklaarde in het algemeen, dat wanneer haar man 's avonds weg moest deze meestal tussen 22.00 en 22.30 uur weer thuis was.

Het stoten aan de hometrainer, wat volgens verdachte die bewuste avond gebeurde, wordt door de echtgenote en dochter op een andere datum geplaatst.

Aan de hand van het ingestelde onderzoek naar de reistijd die nodig is van Deventer naar de woning van de verdachte, kan worden gesteld, dat verdachte na het plegen van het feit kort na 20.36 uur nog op voor hem normale tijd, volgens zijn echtgenote tussen 22.00 en 22.30 uur thuis kon zijn.

Gebleken is, dat deze reistijd ongeveer 1 uur en 15 minuten bedraagt.

BIJZONDERHEDEN m.b.t. UITVOERING TESTAMENT en oprichting STICHTING WITTENBERG.

Voor de bijzonderheden die naar voren kwamen met betrekking tot de uitvoering van het testament en de oprichting van de "Dokter Wittenberg Stichting" voor verwezen naar het Bureau Financiële Recherche afzonderlijk opgemaakte proces-verbaal van bevindingen.

SORTEERPROEF MES

Op **maandag 29 november 1999 is** een sorteerproef gehouden met het mes. Voorafgaande aan de sorteerproef is overleg geweest met de raadvrouw van verdachte. Deze heeft eerst met haar cliënt overlegd, waarna verdachte toestemming gaf en heeft meegewerkt aan de sorteerproef.

Uit deze proef is gebleken, dat er geurovereenkomst is vastgesteld tussen het geurmonster van het mes, en verdachte Louwes.

DNA ONDERZOEK

In de broek die verdachte bij zijn aanhouding droeg werd materiaal (bloed) aangetroffen die geschikt was voor DNA onderzoek. Met toestemming van verdachte werd dit DNA profiel verzonden naar het Nederlands Forensisch Instituut te Rijswijk om te vergelijken het met DNA profiel **van mevrouw Wittenberg.** Inmiddels is informeel bekend, dat het gevonden DNA profiel niet overeen kwam met het DNA profiel van **mevrouw Wittenberg.**

DEFINITIEVE UITSLAG SECTIE

De definitieve bevindingen van het onderzoek dat door de arts-patholoog R.Visser op lichaam van het slachtoffer Wittenberg is uitgevoerd worden, evenals de uitslag van het bovengenoemde DNA onderzoek en het antwoord op de vraag met welk soort voorwerp de steekgaten in het lichaam van het slachtoffer zijn veroorzaakt rechtstreeks verzonden naar de rechter - commissaris belast met de behandeling van strafzaken.

VERSLAG GETUIGE / DESKUNDIGE i.v.m. uitgevoerde geuridentificatieproef.

Naar aanleiding van de bedenkingen die verdachte Louwes tijdens de verhoren door de politie en voor de raadkamer uitte met betrekking tot de uitvoering van de met hem verrichte geuridentificatieproef zijn aan: Dr. G.A.A. Schoon, wonende te Vorchten, Vorchter Enkweg

4, de vragen voorgelegd met de bedenkingen van Louwes. Dr. Schoon is als wetenschappelijk medewerker werkzaam bij de Sectie Gedragsbiologie van het Instituut voor Ecologische en Evolutionaire Wetenschappen aan de Universiteit in Leiden. Zij is in 1997 gepromoveerd op het onderwerp: The performance of Dogs in identifying humans by scent, bij de juridische faculteit, Universiteit Leiden. Het onderzoek werd verricht in opdracht van het Ministerie van Justitie. Haar zijn kopieën ter beschikking gesteld van:

- de bladen 4 en 5 gevoegd bij het verhoor verdachte door de raadkamer op 29 december 1999
- blz 28 en de sporenvoorwerpenlijst P van het proces-verbaal Technische Recherche, gedateerd op 12 november 1999
- het proces-verbaal technische recherche: Veiligstellen mes aan de Gibsonstraat, gedateerd op 23 december 1999
- proces-verbaal uitvoeren geuridentificatieproef , geurmonster mes nr: 30.11.99.08.15.HANHAA, gedateerd op 30 november 1999.

Door Schoon is hier schriftelijk op gereageerd. Dit schrijven is hierbij gevoegd.

De bijlagen bij dit schrijven: Beschrijving geuridentificatieproef (Praktijk) en een folder: De Geuridentificatieproef zijn hier achter gevoegd.

Naar aanleiding van de opmerkingen van Schoon, is door de technisch rechercheur F. Ruiter een aanvullend proces-verbaal opgemaakt. De verklaring van de vinder van het mes en paraplu, R. Massink, is in het getuigendossier gevoegd.

RESUMÉ

Gezien bovenstaande kan worden gesteld dat:

- verdachte Louwes het slachtoffer het laatste telefonisch heeft gesproken.
- hij op het tijdstip van bellen zeer waarschijnlijk in Deventer was, althans niet op de door hem opgegeven route
- er een mes/steekwapen is aangetroffen, waarvan het lemmet overeen komt met de afdruk van het lemmet van een mes in het bloed op de kleding van het slachtoffer.
- de speurhond geurovereenkomst heeft aangetoond tussen het mes en verdachte Louwes.
- verdachte Louwes heeft zich tijdens het verhoor uitgelaten in de trant van als de speurhond gelijk heeft, zit ik hier terecht.
- verdachte een financieel motief kan hebben gehad.
- hier ook aanwijzingen voorzijn, gezien het openen van privérekeningen en de uitlatingen gedaan tegenover getuige Balk over o.a. de aankoop van appartementen
- in zijn woning een advertentie is aangetroffen, die is geplaatst op 22 september 1999, betreffende de aankoop van een appartement in Italië.
- er geen enkele controle is op het beheeren van het geld van de stichting door derden.
- verdachte geen alibi heeft. Zijn verklaring over tijdstip van thuiskomst, 21.00 uur, niet door zijn vrouw en dochter wordt bevestigd.

Opmerkingen:

- Op 10 januari 2000 is een 2e mes aangetroffen. Daar wordt onderzoek naar gedaan. De uitslag wordt via de rechter - commissaris bekend. Indien nodig wordt aanvullend proces-verbaal opgemaakt.
- M. b.t tot het verhoor van getuige-deskundige Rijnders zijn door de rechter-commissaris aanvullende vragen gesteld. De antwoorden komen via de rechter - commissaris binnen.

BIJLAGEN:

Als bijlagen worden bij dit proces-verbaal gevoegd:

- 1 Proces-verbaal van bevindingen 1e optreden door Klein Hofmeijer en Reints

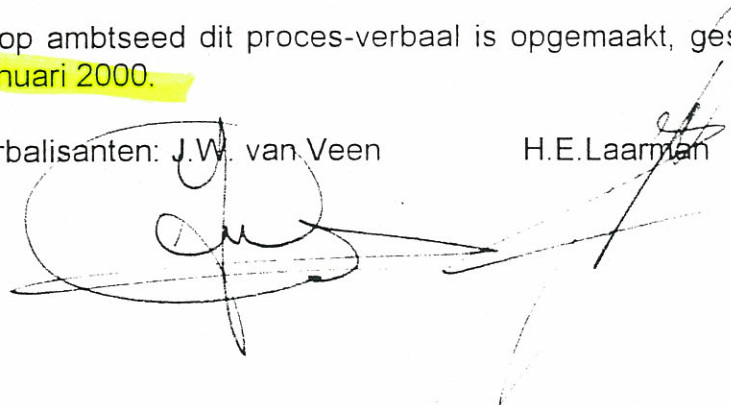
- 2 Rapport voorlopige sectiebevindingen, arts-patholoog, R. Visser
- 3 Proces-verbaal bevindingen, route beschrijving Utrecht- Lelystad door Louwes
- 4 Proces-verbaal bevindingen, snelheid route Deventer-Lelystad
- 5 Proces-verbaal bevindingen m.b.t. onderzoek computers door A.C. Duym
- 6 Uitgewerkt telefoongesprek T38.108 nr. van 09-11-1999 om 17.44 uur
- 7 Uitgewerkt telefoongesprek T02 op 22 december 1999 om 18.49 uur
- 8 Presentielijst Landelijke studiebijeenkomst van 23 september 1999 te Utrecht

020

Waarvan door ons verbalisanten op ambtseid dit proces-verbaal is opgemaakt, gesloten en getekend te Deventer, op 17 januari 2000.

De verbalisanten: J.W. van Veen

H.E. Laarmann

Handwritten signatures of J.W. van Veen and H.E. Laarmann. The signature of J.W. van Veen is on the left, and the signature of H.E. Laarmann is on the right. Both signatures are written in black ink and are somewhat stylized.